

Campagne tegen Wapenhandel

www.stopwapenhandel.org

Kantoor Amsterdam

Anna Spenglerstraat 71
1054 NH Amsterdam
tel/fax: 020-6164684
Giro: 3767096
e-mail: amokmar@antenna.nl

Kantoor Groningen

Postbus 7007
9701 JA Groningen
tel: 050-3133247
fax: 050-3180024
e-mail: CampagneTegenWapenhandel@xs4all.nl

Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen 2004

Campagne tegen Wapenhandel

Frank Slijper

Oktober 2005

Inhoud

Inleiding en verantwoording	3
1) Algemene gegevens (en nadere toelichting bij de terminologie en tabellen)	4
2) Geselecteerde bestemmingen per regio	6
<i>Indonesië</i>	6
<i>Israël</i>	7
<i>India & Pakistan</i>	8
Overig Midden Oosten en Golfgebied	
<i>Bahrein</i>	9
<i>Irak</i>	9
<i>Jordanië</i>	9
<i>Oman</i>	9
<i>Qatar</i>	10
<i>Saoedi-Arabië</i>	10
<i>Turkije</i>	11
<i>Verenigde Arabische Emiraten</i>	11
Overig Azië	
<i>Bangladesh</i>	12
<i>China</i>	12
<i>Filippijnen</i>	12
<i>Maleisië</i>	13
<i>Singapore</i>	13
<i>Taiwan</i>	13
<i>Thailand</i>	14
<i>Zuid-Korea</i>	14
Latijns-Amerika	
<i>Chili</i>	15
<i>Mexico</i>	16
<i>Venezuela</i>	16
Afrika	
<i>Marokko</i>	16
<i>Zuid-Afrika</i>	16
3) Vergunningen voor internationale projecten	17
4) Overige opmerkelijke export	18
5) Doorvoer	19
6) Vergunningen voor financieel verkeer	19
7) Conclusies en aanbevelingen	21

Deze studie is uitgegeven door de Campagne tegen Wapenhandel en mede mogelijk gemaakt dankzij financiële ondersteuning van Pax Christi Nederland.

Oktober 2005

Anna Spenglerstraat 71
1054 NH Amsterdam
tel/fax: 020-6164684
e-mail: info@stopwapenhandel.org
<http://www.stopwapenhandel.org>

Inleiding en verantwoording

In 2004 is het ministerie van Economische Zaken begonnen met het plaatsen van maandelijkse overzichten van verleende wapenexportvergunningen¹. Meer precies: "uitvoervergunningen, doorvoervergunningen en vergunningen financieel verkeer voor militaire goederen". Ruim een jaar nadien - en met het recent verschenen officiële jaarrapport wapenexportbeleid 2004² in de hand - is geprobeerd alle gegevens eens op een rij te zetten om zo een analyse te schrijven van het Nederlandse wapenexportbeleid over 2004, op basis van een aantal invalshoeken, te weten:

1. Algemene gegevens
2. Geselecteerde bestemmingslanden, per regio
3. Vergunningen voor internationale projecten
4. Opmerkelijke exportvergunningen (waaronder kleine wapens)
5. Doorvoer
6. Vergunningen financieel verkeer voor militaire goederen
7. Conclusies en aanbevelingen

Nadere toelichting bij de terminologie en tabellen:

Voor een beter inzicht in de tabellen en de wijze van rapporteren via de maandelijkse overzichten, volgt hier enige toelichting, vooral op de rubrieken D/T, Verl., V/N en U/D. Zie voor een verdere toelichting ook onderaan de eerste tabel op p. 5.

Er is hier gekozen voor een weergave met vier grootheden minder dan op de website van Economische Zaken: datum van aanvraag en geldigheid van de vergunning zijn weggelaten, net als de beide goederecodes (kolommen 3 en 4). Voor wie dat wil zijn die gegevens eenvoudig na te zoeken in de maandoverzichten aan de hand van de datum van toekenning van de vergunning. De vervaldatum van de vergunning is overigens standaard de laatste dag van de maand van de verstrekking plus een jaar.

In grote lijnen komt het er op neer dat alleen definitieve (D), niet verlengde (N), niet vervangen (N) uitvoer (2) vergunningen in de jaarrapportages terecht komen. Met de nadruk op "in grote lijnen", want hier

komt meteen een nadeel van de huidige vorm van maandelijkse rapportages aan de orde. Steekproeven laten namelijk zien dat ook vergunningen met achtereenvolgens 'D N N 2' niet per definitie in de jaarrapportage terecht komen. Op die manier is het erg moeilijk conclusies te verbinden aan de gegevens van de maandoverzichten, zonder die eerst te moeten verifiëren bij het ministerie. Een van de mogelijk redenen waarom een als boven genoemde vergunning niet in de jaarrapportage terecht komt, kan zijn dat de (eind)gebruiker - bijvoorbeeld politie in plaats van landmacht - dusdanig gewijzigd is dat het ministerie een geheel nieuwe vergunningsaanvraag (en dus toetsing) noodzakelijk acht, in plaats van een wijziging in de vergunning. In geval van toekenning van zo'n opnieuw aangevraagde vergunning komt de waarde niet opnieuw in de jaarcijfers tot uiting. Niettemin zou het de duidelijkheid ten goede komen wanneer voor dergelijke gevallen op enigerlei wijze herkenbaar zouden zijn als een al eerder in de jaarrapportage opgenomen vergunning.

Voor de helderheid - in sommige gevallen zouden paginagrote tabellen het overzicht gaan wegnemen - is hier gekozen voor alleen de weergave van bovengenoemde definitieve, nieuwe uitvoervergunningen zoals die in de rapportages terecht (zouden moeten) komen. In enkele gevallen (bijvoorbeeld Indonesië, Israël, India en Pakistan) is hiervan afgeweken.

Dat wil uiteraard niet zeggen dat al het overige daarmee oninteressant is, maar wel minder van belang in het kader van de (huidige) wapenexportrapportage zoals die per jaarrapport naar de Tweede Kamer gaat. In een aantal gevallen kan bijvoorbeeld met recht kritiek geleverd worden op reparaties of andere 'tijdelijke' uitvoervergunningen (voor demonstraties, wapenbeurzen), bijvoorbeeld voor landen onder embargo of met een slechte reputatie op mensenrechtengebied. Ook is het beleid retourzendingen na reparatie als 'tijdelijke' vergunning weer te geven en om de kosten (export relevante omzet) van reparaties niet mee te tellen in de jaarcijfers goed aanvechtbaar. Op dergelijke en andere bezwaren wordt in de afsluitende paragraaf uitgebreid teruggekomen. Overigens beschikt de Campagne tegen Wapenhandel over een volledige database met alle vergunningen over 2004. Op verzoek kan deze geraadpleegd worden voor specifieke vragen over vergunningen die buiten dit overzicht terecht zijn gekomen.

¹ Zie <http://www.minez.nl/content.jsp?objectid=34032> - of ga anders naar www.minez.nl, 'Onderwerpen', dan naar 'Overzicht', dan 'Exportcontrole' onder 'Internationaal Ondernemen' en tenslotte naar de pagina 'Exportcontrole en vergunningen voor militaire goederen'.

² "Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2004". Zie www.minez.nl, onder 'Documenten', en vervolgens 'Kamerbrieven', 19 september 2005.

1. Algemene gegevens

Enkele globale gegevens voor een algemeen inzicht:

- Er zijn in 2004 in totaal 1573 vergunningen voor militaire goederen verstrekt, waarvan 460 'tijdelijk';
- 14 zijn verlengingen (waarvan 11 tijdelijke vergunningen en 9 met bestemming Zuid-Korea);
- 182 vergunningen zijn 'vervangen' vergunningen (waaronder ook 9 verlengingen);
- 18 vergunningen zijn voor doorvoer – allemaal voor vizier(onderdel)en (verderop meer daarover);
- Er zijn 5 vergunningen FVS (financieel verkeer strategische goederen) afgegeven (verderop meer daarover).

Van de 1573 vergunningen zijn dat met (eind)bestemming:

Duitsland	554
VS	162
VK	91
Zuid-Korea	81
Turkije	65
Zweden	59
Frankrijk	51
Griekenland	48

Dat beeld komt lang niet overeen met de waarde die die vergunningen vertegenwoordigen, zoals blijkt uit de jaarcijfers van de overheid (bedragen in miljoenen euro's):

Griekenland	161,43
Zuid-Korea	114,97
Duitsland	88,19
VS	75,35
Frankrijk	56,44
Venezuela	27,62

Italië	21,27
VK	21,18

In het geval van Griekenland, Zuid-Korea en Venezuela wordt dit verklaard door een klein aantal, omvangrijke vergunningen. In het geval van vooral Duitsland is juist sprake van vele tientallen relatief kleine vergunningen vooral voor pantservoertuigen en tanks zoals de Fennek, de PzH 2000 en de Leopard. In het geval van Turkije gaat het om veel gewijzigde en tijdelijke vergunningen.

De volgende 23 (10 definitieve, nieuwe; 12 definitieve, vervangen; 1 tijdelijke) verstrekte vergunningen zijn uitgedrukt in euro's de omvangrijkste van 2004.

De 10 grootste definitieve en nieuwe exportvergunningen – kortom de enige die uiteindelijk in de jaarrapportage belanden – vertegenwoordigen een totaalbedrag van meer dan 337 miljoen euro – dat is ruim de helft van de totaal verstrekte vergunningswaarde voor 2004 (dit zijn de vergunningen hieronder die niet cursief zijn aangegeven). Van die 337 miljoen is 144 miljoen voor vergunningen voor de marine van Griekenland.

Daarnaast is de Zuid-Koreaanse marine een grote klant met vuurleidingapparatuur van Thales: twee vergunningen voor in totaal van 80,8 miljoen euro.

De Nederlandse deelname aan de Joint Strike Fighter heeft tot een exportvergunning van dertig miljoen euro geleid, hoogstwaarschijnlijk voor Stork dat tot dusverre de grootste orders heeft binnengehaald.

Van de dertien andere vergunningen valt vooral op dat grote vergunningen kennelijk nogal eens veranderen. Het is de vraag wat hiervan doorgaans de reden is geweest. Ook is onduidelijk of en op welke manier deze wijzigingen van invloed zijn op eerdere jaarrapportages.

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
4-3-2004	23930927	Radaruurleidingsystemen met toebehoren	Griekenland		Onbekend	71.965.038	D	N	N	2
16-8-2004	24695190	<i>Delen en/of documentatie t.b.v. toeleveranciers in EG</i>	<i>EG-landen</i>		<i>Nederland</i>	<i>50.000.000</i>	<i>T</i>	<i>N</i>	<i>N</i>	<i>2</i>
8-6-2004	24248275	Vuurleidingsystemen inclusief toebehoren	Zuid-Korea		Nederland	49.900.000	D	N	N	2
20-4-2004	24136108	Radar- en C3-systemen	Griekenland		Nederland	43.100.769	D	N	N	2
13-5-2004	24118282	<i>Radaruurleidingsystemen met toebehoren</i>	<i>Turkije</i>		<i>Nederland</i>	<i>42.865.500</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
27-10-2004	24989747	<i>Delen voor radaruurleidingsysteem</i>	<i>Turkije</i>		<i>Diversen</i>	<i>41.562.500</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
21-9-2004	24843556	<i>Delen van Joint Strike Fighter vliegtuigen</i>	<i>VS</i>		<i>Nederland</i>	<i>37.771.743</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
22-7-2004	24490114	<i>Delen van radarsystemen</i>	<i>Zuid-Korea</i>		<i>Onbekend</i>	<i>33.405.744</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
9-1-2004	23666820	<i>Delen van NH 90 helikopter</i>	<i>Diverse landen</i>		<i>Nederland</i>	<i>31.905.940</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
10-11-2004	24896714	Vuurleidingsystemen en installatie daarvan	Zuid-Korea		Onbekend	30.900.000	D	N	N	2
1-9-2004	24781836	Delen van de Joint Strike Fighter vliegtuigen	VS		Nederland	29.824.416	D	N	N	2
13-2-2004	23850664	Fregat en toebehoren	Griekenland		Nederland	29.352.500	D	N	N	2
25-8-2004	24769798	<i>Delen van radarsystemen</i>	<i>Zuid-Korea</i>		<i>onbekend</i>	<i>28.208.146</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
22-12-2004	25094972	Luchtafweerradars	Venezuela		Nederland	23.522.761	D	N	N	2
13-1-2004	23728109	Pantservoertuigen, type Fennek	Duitsland		Nederland	22.000.000	D	N	N	2
19-10-2004	24967727	<i>Pantservoertuigen</i>	<i>Duitsland</i>		<i>Nederland</i>	<i>21.685.715</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
22-1-2004	23775573	<i>Radarsysteem, alsmede technologie daarvoor</i>	<i>VK</i>		<i>Nederland</i>	<i>20.240.732</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
13-1-2004	23723832	<i>Delen van landingsgestellen van helikopters</i>	<i>Diverse landen</i>		<i>Nederland</i>	<i>20.000.000</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
1-9-2004	24781828	<i>Delen van AH64-Apache helikopters</i>	<i>VS</i>		<i>Nederland</i>	<i>19.518.480</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
7-7-2004	24490106	<i>Delen van radaruurgeleidingssystemen en C3 systemen</i>	<i>Zuid-Korea</i>		<i>Nederland</i>	<i>19.333.890</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
24-8-2004	24740943	<i>Testapparatuur en software voor radaruurleiding</i>	<i>Zuid-Korea</i>		<i>Nederland</i>	<i>19.333.780</i>	<i>D</i>	<i>N</i>	<i>V</i>	<i>2</i>
3-5-2004	24237192	Combat Direction System en sensor	Duitsland		Nederland	18.700.000	D	N	N	2
28-4-2004	24219623	Delen van de Evolved Sea Sparrow Missile	Duitsland	NAVO landen	Nederland	18.500.000	D	N	N	2

Toelichting bij tabellen

D/T: D=Definitief, T=Tijdelijk. D is voor alle gewone export, T geldt zowel voor retourzendingen na reparatie en tijdelijke vergunningen zoals voor demonstraties, wapenbeurzen etc.

Verl.: Verlengd ja of nee. Verlenging kan nodig zijn indien na een jaar (de standaard geldigheid van een vergunning) deze nog niet (helemaal) uitgeleverd is. Bij een tweede verlenging krijgt de vergunning een nieuw nummer.

Vervangen: Ja (V), Nee (N). Een vergunning kan vervangen zijn vanwege een veranderde specificatie in de vergunning (bijvoorbeeld een veranderde naam bij exporteur of ontvanger, of een veranderde waarde).

U/D: 2=uitvoer; 3=doorvoer; 4= financieel verkeer.

Op basis van de in het jaarrapport verstrekke gegevens ontstaat ook een beeld van de waarde van de verkoop van overtollig defensiematerieel – in 2004 goed voor in totaal 627 miljoen euro (2003: 67 miljoen) – hoewel die niet parallel loopt met de verstrekking van exportvergunningen. Een groot gemis is het ontbreken van de waarde per order. Hier valt ook moeilijk een goede verklaring voor af te geven, nu in de praktijk vrijwel alle tweedehands verkopen openbaar aan de Tweede Kamer gemeld worden. Hoewel de getekende contracten daarvoor niet altijd in lijn lopen met de aanvraag van een exportvergunning (bijvoorbeeld omdat eerst nog hier revisie of modernisering plaatsvindt) geeft het totaalcijfer wel een goed beeld van de omvang van dit type wapenexport. Zo valt gerust de conclusie te trekken dat Defensie een van Nederlands grootste wapenexporteurs is.

2. Geselecteerde bestemmingslanden, per regio

De hieronder geselecteerde bestemmingen zijn in grote lijnen niet-NAVO landen die een totale wapen-exportwaarde van meer dan 100.000 euro vertegenwoordigen, uitzonderingen daargelaten. Voor een groot aantal van deze bestemmingen geldt dat zij op gespannen voet staan met de Europese gedragscode voor wapenexporten. Hiervoor kunnen uiteenlopende redenen worden aangevoerd, zoals de aanwezigheid van (potentiële) conflicten; een slechte reputatie op het gebied van mensenrechten; een wapenembargo of ander militair sanctie regime; of relatief hoge militaire uitgaven.

Daaraan moet toegevoegd worden dat deze keuze voor niet-NAVO landen arbitrair is. Immers, twee van de grootste exportbestemmingen, de VS en het VK, zijn al enkele jaren betrokken bij (zelf gestarte, illegale) oorlogen in Irak en Afghanistan. Op basis van criteria 4 en 6 van de EU gedragscode voor wapenexporten ("handhaving van vrede, veiligheid en stabiliteit in de regio", resp. "het gedrag van het land van eindbestemming ten opzichte van de internationale gemeenschap, met name [...] de eerbiediging van het internationale recht"), zouden exporten naar deze landen niet plaats mogen vinden.

Zonder uitpuittend per land alle mogelijke redenen aan te voeren wordt de lezer doorverwezen naar de volgende als gezaghebbend geldende bronnen:

- UNDP Human Development Report³
- Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1997-2004⁴
- Amnesty International jaarboeken en landenrapporten⁵
- Human Rights Watch⁶

Eerst zullen enkele landen die de laatste jaren centraal stonden in het wapenexportdebat - Indonesië, Israël, India en Pakistan - aan bod komen. Daarna komen de andere landen. Naast een algemene toelichting op de vergunningen volgt steeds een tabel met de afgegeven vergunningen.

Indonesië:

Vier nieuwe definitieve vergunningen zijn afgegeven voor radarapparatuur en C-3 (Command, Control & Communications) systemen. De totale waarde van de vier nieuwe vergunningen bedraagt ruim 1,22 miljoen euro. Hoewel niet nader gespecificeerd gaat het hierbij waarschijnlijk om marine apparatuur geleverd door Thales Nederland.

Opmerkelijk is dat twee van die vergunningen - voor software voor radarvuurleidingssystemen - via Polen en Zuid-Korea gaan. Thales Nederland werkt met bedrijven in beide landen samen in het kader van andere marine programma's. Bovendien zijn bedrijven uit beide landen actief op de Indonesische markt. De Zuidkoreaanse industrie behoort tot de belangrijkste wapenleveranciers van Indonesië en werkt op marine terrein nauw samen met Thales Nederland.

Zes tijdelijke vergunningen zijn afgegeven voor navigatie- en motoronderdelen van F-16s, net als twee voor navigatie apparatuur voor F-5 gevechtsvliegtuigen en een voor de "ML-109 trainingsvliegtuigen" (vermoedelijk worden hiermee Hawk jachtvliegtuigen bedoeld). Mogelijkerwijs gaat het in alle gevallen om retour na reparatie zendingen. Een van die F-16 vergunningen loopt overigens via Israël.

Tenslotte is er in september 2004 een vergunning voor delen van Hercules C-130 transportvliegtuigen afgewezen, op basis van de aanwezigheid van interne spanningen/conflicten (criterium 3). In mei van dit jaar is die echter weer ingetrokken. Volgens de toelichting in het jaarrapport bleek achteraf geen vergunning nodig, omdat op basis van een "specifieke uitzonderingsclausule" de betreffende spullen zelfs niet dual-use geclassificeerd bleken. Onduidelijk is om wat voor soort delen het precies ging.

³ <http://hdr.undp.org/reports/global/2005/>

⁴ <http://www.fas.org/asmp/resources/govern/109th/CRSRL33051.pdf>

⁵ <http://www.amnesty.nl/landeninfo.shtml>

⁶ <http://www.hrw.org/countries.html>

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
1-3-2004	23723824	Delen van motoren t.b.v. F-16	Indonesië		Vs	204.940	T	N	N	2
2-3-2004	23729229	Delen van navigatieapparatuur t.b.v. F-5	Indonesië		Vs	166.574	T	N	N	2
10-3-2004	23644096	Radar- en C3-systemen	Indonesië		Nederland	68.900	T	N	N	2
17-3-2004	23775506	Radar- en C3-systemen	Indonesië		Nederland	437.700	D	N	V	2
27-4-2004	24136140	Radar- en C3-systemen	Indonesië		Onbekend	167.683	D	N	N	2
15-9-2004	24389510	Delen van radar systemen	Indonesië		Nederland	1.031.080	D	N	N	2
15-9-2004	24521494	Navigatie onderdelen voor gevechtsvliegtuigen F5	Indonesië		Vs	451.816	T	N	N	2
15-9-2004	24521508	Navigatie onderdelen voor F16 gevechtsvliegtuigen	Indonesië		Vs	284.705	T	N	N	2
15-9-2004	24521516	Onderdelen voor gevechtsvliegtuigen, F16 A/B	Indonesië		Vs	246.223	T	N	N	2
15-9-2004	24521524	Navigatie onderdelen voor ML-109 trainingsvliegtuigen	Indonesië		Vs	167.112	T	N	N	2
15-9-2004	24695204	Delen van radaruurleidingsystemen	Indonesië		Nederland	4.707	T	N	N	2
19-10-2004	24936678	Delen van radarsystemen	Indonesië		Nederland	357.185	D	N	V	2
10-11-2004	24625427	Motor module voor F-16 gevechtsvliegtuig	Indonesië		Vs	530.829	T	N	N	2
10-11-2004	24894738	Software voor radaruurleidingsysteem	Polen	Indonesië	Nederland	10.000	D	N	N	2
8-12-2004	24894711	Software voor radaruurleidingsysteem	Zuid-Korea	Indonesië	Nederland	10.000	D	N	N	2
22-12-2004	25067797	Motor Module voor F-16 gevechtsvliegtuig	Indonesië		Vs	794.280	T	N	N	4
22-12-2004	25060652	Motor Module voor F-16 gevechtsvliegtuig	Israël	Indonesië	Vs	63.542	T	N	N	2

Israël

Israël komt in het jaarrapport 2004 niet voor als exportbestemming. De vijf afgegeven vergunningen voor 2004 zijn allemaal gewijzigde en/of tijdelijke vergunningen. Drie hebben betrekking op het Gill anti-tankwapenproject. De grootste daarvan - de *wired gimbals* en *seeker cards* - is een gewijzigde definitieve vergunning. Onduidelijk is hoe deze geïnterpreteerd moet worden. Immers de afgelopen zes jaar zijn voor Israël geen vergunningen van die grootte afgegeven, tenminste afgaand op de cijfers uit de jaarrapporten. Hier laten de maandoverzichten qua eenduidigheid duidelijk te wensen over. Gaat het om een vergunning waarvan de delen allemaal ooit weer in Nederland terug komen in de vorm van de Nederlandse Gills, of zijn ze voor meerdere landen en waarom is dan niet gebruik gemaakt van het onderscheid tussen bestemming en eindbestemming?

Ook is er een vergunning (nr. 24183807, verstrekt op 14 april) voor "*thermal sights* t.b.v. het Gill programma", met een waarde van 4,7 miljoen euro. Deze vergunning is echter geboekt met bestemming Duitsland, waar inderdaad een deel van de Europese productie plaatsvindt.

Tenslotte zijn voor Israël het afgelopen jaar drie vergunningen voor "2e generatie beeldversterkerbuizen" geweigerd⁷; beeldversterkerbuizen zijn het belangrijkste onderdeel van nachtkijkers en andere optische apparatuur. In een geval ging het om beeldversterkerbuizen voor het Israëlische leger. Dit is bijzonder omdat die de afgelopen jaren ook geregeld wél uitgevoerd mochten worden. Mogelijk is hier sprake van voortschrijdend inzicht naar aanleiding van druk op de regering niet langer export van (onderdelen) van wapens toe te staan die gebruikt worden in het Israëlisch-Palestijnse conflict.

In een tweede geval werd een vergunning voor het bedrijf Ortek geweigerd – mogelijk deels ook omdat een eindbestemming niet bekend was. De derde weigering betrof een order van het Israëlische bedrijf New Noga Light, dat de beeldversterkers zou gebruiken voor een opdracht van de Oegandese politie.

⁷ Zie bijlage 4 "Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2004".

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
2-2-2004	23599643	Wired Gimbals en Seeker cards t.b.v. Gill anti-tankraketten	Israël		Nederland	7.044.734	D	N	V	2
15-6-2004	24282570	Testapparatuur Gill-project	Israël		Israël	720.700	T	N	N	2
7-7-2004	24324931	Gereedschap met toebehoren t.b.v. anti-tank raketten	Israël		Nederland	680.990	T	N	V	2
2-12-2004	25090853	Pistolen, 9mm	Israël		Oostenrijk	1.200	T	N	N	2
5-10-2004	24876004	Testapparatuur voor radarsysteem	Israël		Israël	730.023	T	N	N	2

India en Pakistan:

Lange tijd gold er een vergunningenstop voor exporten van militaire goederen naar India en Pakistan. Aanleiding daarvoor waren de kernproeven van beide landen in 1998. In juli 2003 kwam daaraan grotendeels een einde. Zoals al bleek uit de jaarcijfers over 2003 is de export snel nadien weer op gang gekomen, met name naar India (8,72 miljoen euro aan vergunningen tegenover Pakistan 0,63 miljoen). Een deel hiervan betrof waarschijnlijk uitvoer die al langere tijd op stapel stond maar door de exportstop hier te wachten stond. In 2004 is duidelijk minder afgegeven: het totaalbedrag van 'definitieve, nieuwe' exportvergunningen voor India bedraagt 409.783 euro. Voor Pakistan is een grote eerder afgegeven vergunning t.w.v. 1.196.313 gewijzigd. Mogelijk betreft dit een in 2001 eerder afgegeven (en in het jaarrapport voor dat jaar genoemde) order voor radarvuurleidingsapparatuur van dezelfde grootte.

Eén vergunningsaanvraag voor India werd op 29 december geweigerd: een "passieve richtkijker met wapen-adapters" voor de National Security Guard in New Delhi, op basis van de EU-criteria 3, 4 en 7: interne en regionale spanningen of gewapende conflicten, en ook het risico van een ander dan opgegeven eindbestemming.⁸

India:

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
13-2-2004	23808323	Delen van radarsystemen	India		Onbekend	123.738	D	N	N	2
13-2-2004	23808331	Delen van radarsystemen	India		Onbekend	150.000	T	N	N	2
13-2-2004	23808366	Delen van radarsystemen	India		Onbekend	2.820	D	N	N	2
23-4-2004	24136116	Delen van S-band rondzoek radarsystemen	India		Vk	25.740	D	N	N	2
27-4-2004	24161625	Delen voor radarsystemen	India		Nederland	2.000	D	N	N	2
13-5-2004	24183831	Delen van radarsystemen	India		Nederland	123.578	T	N	V	2
2-11-2004	24929914	Frameprofielen voor militaire antennes	India		Nederland	4.000	D	N	N	2
13-12-2004	25039068	Delen voor rondzoekradarsystemen	India		Nederland	224.800	D	N	N	2
14-12-2004	25008995	Delen voor radarsystemen	India		Vk	11.685	D	N	N	2

⁸ Zie bijlage 4 van "Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2004".

Pakistan:

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
18-5-2004	24183815	Delen van radarvuurleidingsystemen	Pakistan		Nederland	1.196.313	D	N	V	2
18-5-2004	24183866	Delen van radarvuurleidingsystemen	Pakistan		Nederland	400.000	T	N	V	2
30-7-2004	24428141	Delen van communicatiesystemen	Pakistan		Nederland	35.000	T	N	N	2

Overig Midden-Oosten/Golfgebied:**Bahrein:**

De belangrijkste order is de verkoop van legertrucks. Onduidelijk is of het om nieuwe of tweedehands vrachtwagens gaat. De Duitse herkomst doet echter dat laatste vermoeden. Mogelijk is dat dan door een particulier gebeurd. Het overzicht van verkocht overtollig materieel⁹, noch andere openbare defensiedocumenten maken melding van een dergelijke verkoop.

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
23-1-2004	23792648	Delen van radarvuurleidingsysteem	Bahrein		Onbekend	16.085	D	N	N	2
2-9-2004	24803562	DA converter voor een radarsysteem	Bahrein		Nederland	4.165	D	N	N	2
2-12-2004	25056248	Militaire vrachtwagens	Bahrein		Duitsland	1.000.000	D	N	N	2

Irak:

De vergunning voor Irak heeft betrekking op een gift van de ministeries van Defensie en vooral Verkeer & Waterstaat. De in 150 containers verscheepte 1800 ton bailey brugslagmaterieel zouden in Irak door de Multi National Brigade South East worden gedirigeerd naar plaatsen waar bruggen geslagen moeten worden. De schenking is op 4 oktober 2004 aan de Tweede Kamer bekend gemaakt.

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
29-9-2004	24823113	Bailey brugslagmateriaal	Irak		VS	57.000	D	N	N	2

Jordanië:

In het geval van Jordanië is het meest opmerkelijk dat een in 2003 verleende vergunning voor mobile artillerie systemen (MOBAT) van de RDM niet gerealiseerd zal worden. Naar aanleiding van de problemen bij de RDM heeft Jordanië die order geannuleerd.

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
29-10-2004	24921476	Delen voor M113 pantservoertuigen	Jordanië		Onbekend	34.500	D	N	N	2

Oman:

De vergunningen voor Oman zijn vooral interessant vanwege het feit dat het merendeel via het Verenigd Koninkrijk loopt (om die reden zijn hier i.t.t. de meeste andere landen alle afgegeven vergunningen vermeld). Op een kleine na zijn het echter allemaal tijdelijke dan wel gewijzigde vergunningen.

⁹ Zie bijlage 5 van "Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2004".

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
5-1-2004	23503638	Communicatiesystemen schip/helikopter	VK	Oman	Nederland	688.000	T	N	N	2
15-1-2004	23441977	Communicatiesysteem	Oman		Nederland	15.000	T	N	N	2
18-2-2004	23644053	Communicatiesystemen schip versus helikopter	VK	Oman	Nederland	165.000	D	N	V	2
25-3-2004	24015033	Communicatiesysteem	VK	Oman	Nederland	172.000	T	N	N	2
3-6-2004	24325024	Delen van radar- en C3-systemen	Oman		Nederland	770.550	T	N	V	2
22-6-2004	24432750	Communicatiesysteem	VK	Oman	Nederland	172.000	T	N	N	2
22-6-2004	24432726	Delen van communicatiesystemen	VK	Oman	Nederland	7.500	D	N	N	2
22-6-2004	24432742	Deel van radarsysteem	VK	Oman	Nederland	1.440	T	N	N	2

Qatar:

Naast een grote (100.000 euro) doorvoer vergunning voor vizeerders (zie ook verderop onder doorvoer), is Qatar goed voor een grote vergunning voor intercomsystemen (224.917 euro) die via een Franse fabrikant lopen, en voor radaruurleidingsapparatuur: drie vergunningen voor gezamenlijk 90.750 euro.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
31-3-2004	23976099	Delen van intercomsystemen	Frankrijk	Qatar	Nederland	224.917	D	N	N	2
12-5-2004	24266192	Delen van radaruurleidingsystemen	Qatar		Nederland	3.100	D	N	N	2
14-5-2004	24166929	Vizeerders en toebehoren	Qatar		Onbekend	100.000	D	N	N	3
4-8-2004	24664686	Onderdelen van radaruurleidingsystemen	Qatar		Nederland	78.200	D	N	N	2
15-10-2004	24963225	Delen van radaruurleidingsysteem voor marine	Qatar		onbekend	9.450	D	N	N	2

Saoedi-Arabië:

Saoedi-Arabië komt niet in de jaarcijfers terecht, maar krijgt wel zes vergunningen goedgekeurd voor tijdelijke uitvoer ter waarde van ruim 5 miljoen euro van onderdelen van F-15 gevechtsvliegtuigen (deels via Duitsland), C-130 Hercules transportvliegtuigen en intercomsystemen (de enige vergunning voor materieel van Nederlandse oorsprong); waarschijnlijk allemaal retour na reparatie.

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
5-4-2004	23976102	Plenum Assy-Turbine t.b.v. F-15	Duitsland	Saoedi-Arabië	VS	17.000	T	N	N	2
30-6-2004	24359239	Plenum turbine t.b.v. F-15 vliegtuigmotoren	Duitsland	Saoedi-Arabië	VS	83.009	T	N	N	2
18-8-2004	24556093	Delen voor intercomsystemen	Saoedi-Arabië		Nederland	10.000	T	N	N	2
5-10-2004	24856682	Delen voor F-15 vliegtuigmotoren	Duitsland	Saoedi-Arabië	VS	199.293	T	N	N	2
30-11-2004	25046447	Delen voor C130 vliegtuigen	VK	Saoedi-Arabië	VS	60.500	T	N	N	2
14-12-2004	25060660	Delen van straalmotoren voor F-15 vliegtuigen*)	Saoedi-Arabië		VS	4.656.792	T	N	N	2

*) Navraag bij Economische Zaken leert dat in de op hun website gepubliceerde maandoverzichten hier abusievelijk F-16 i.p.v. F-15 is vermeld.

Turkije:

Ondanks een grote hoeveelheid vergunningen (65) komt Turkije in het jaarrapport maar voor 3,5 miljoen euro in de boeken terecht komt.

Drie op 26 april verstrekte vergunningen voor het IMSS programma vormen in financiële termen de hoofdmoot van de vergunningen met een totale waarde van bijna 11 miljoen euro, maar betreffen vergunningen voor financieel verkeer (FVS – zie verderop).

Daarnaast zijn er twee grotere vergunningen (samen bijna 700.000 euro) voor onderdelen van gevechtsvliegtuigen, waarvan een de F-16 als type noemt. Ook levert een bedrijf voor 672.500 euro koelers voor warmtebeeldcamera's.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
10-2-2004	23897016	Koelsysteemdelen t.b.v. Europese Stinger	Turkije		Nederland	9.330	D	N	M	2
11-2-2004	23887177	Onderdeel van radarsysteem	Turkije		Nederland	16.278	D	N	N	2
8-3-2004	23808617	Software t.b.v. product ontwikkeling "FMW IV"	Turkije		Nederland	200.000	D	N	N	2
8-3-2004	23808609	Software t.b.v. ontwikkeling ECIS III	Turkije		Nederland	150.000	D	N	N	2
12-3-2004	24058875	Delen van radaruurleidingssystemen	Turkije		Onbekend	10.536	D	N	N	2
23-3-2004	24091228	Onderdelen van radarsystemen	Turkije		Onbekend	29.855	D	N	N	2
26-3-2004	24118320	Delen van vuurleidingssystemen	Turkije		Onbekend	29.798	D	N	N	2
2-4-2004	24136124	Delen van radaruurleidingssystemen	Turkije		Onbekend	137.223	D	N	N	2
5-4-2004	24147258	Delen van radar- en C3-systemen	Turkije		Onbekend	856.664	D	N	N	2
11-5-2004	24147193	Koelers t.b.v. warmtebeeldcamera's	Turkije		Nederland	672.500	D	N	N	2
13-5-2004	24219461	Kogelgeweer, kal. .30-06	Turkije		Onbekend	1.000	D	N	N	2
13-5-2004	24238245	Patronen, slaghoedjes, hulzen, kogelpunten	Turkije		Onbekend	1.000	D	N	N	2
13-5-2004	24238431	Kruit	Turkije		Onbekend	1.000	D	N	N	2
24-5-2004	24266249	Delen van Jet Fuel Starters t.b.v. in F-16	Turkije		VS	391.521	D	N	N	2
24-5-2004	24263304	Delen voor trainingsvliegtuigen	Turkije		VS	1.312	D	N	N	2
8-6-2004	24312518	Pistool, kaliber 9mm	Turkije		Onbekend	1.367	D	N	N	2
8-6-2004	24315924	Pistolen, kal. 9x19	Turkije		Onbekend	1.365	D	N	N	2
8-6-2004	24321886	Patronen, 9mm	Turkije		Onbekend	135	D	N	N	2
8-6-2004	24321894	Patronen, kaliber 9mm	Turkije		Onbekend	133	D	N	N	2
9-6-2004	24371891	Delen van radarsystemen	Turkije		Diverse	38.308	D	N	N	2
28-6-2004	24463729	Delen van radarsystemen	Turkije		Onbekend	297.781	D	N	N	2
28-6-2004	24463737	Deel van radarsysteem	Turkije		Nederland	13.770	D	N	N	2
29-7-2004	24266079	Vizierkijkers alsmede delen en toebehoren daarvoor	Turkije		Onbekend	30.000	D	N	N	2
18-8-2004	24740919	Delen van radaruurleidingssystemen	Turkije		Onbekend	53.254	D	N	N	2
6-9-2004	24812995	Delen van C2-systemen	Duitsland	Turkije	Nederland	84.655	D	N	N	2
9-9-2004	24829030	Delen van radarsystemen	Turkije		Nederland	29.685	D	N	N	2
5-10-2004	24916812	Pistool, kaliber 9mm	Turkije		Zwitserland	1.160	D	N	N	2
5-10-2004	24906477	Semi-automatisch pistool kaliber 9mm	Turkije		Zwitserland	1.075	D	N	N	2
3-11-2004	24936511	Delen voor gevechtsvliegtuigen	Turkije		VS	302.556	D	N	N	2
3-11-2004	25008960	Delen voor radarsystemen	Turkije		Onbekend	57.025	D	N	N	2
3-11-2004	24936503	Delen voor SF-260 D Augusta trainingsvliegtuigen	Turkije		VS	6.307	D	N	N	2
3-11-2004	25008944	Delen voor radarsystemen	Duitsland	Turkije	Nederland	111.809	D	N	N	2

Verenigde Arabische Emiraten:

Alle drie vergunningen voor de VAE zijn voor onderdelen van radarapparatuur. Hoewel vooral door de grote fregatvergunning uit 1997 zijn de emiraten nog altijd de vijfde grootste bestemming gerekend vanaf dat jaar (het eerste jaar dat voor alle landen exportcijfers bekend werden gemaakt).

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
12-3-2004	24058867	Delen van radarvuurleidingssystemen	VAE		Onbekend	2.303	D	N	N	2
22-6-2004	24432734	Delen van radarsystemen	VAE		Onbekend	425.398	D	N	N	2
4-8-2004	24664708	Onderdeel voor radarsysteem	VAE		Nederland	12.450	D	N	N	2

Overige Azië:

Bangladesh:

Naast drie gewijzigde dan wel tijdelijke vergunningen, gaf Nederland in 2004 een grote nieuwe vergunning ter waarde van 1,7 miljoen euro af voor delen van radar en C3-systemen (Command, Control & Communications). Mogelijk houdt die vergunning verband met een order in 2000 voor de levering van geavanceerde militaire elektronica voor een door Zuid-Korea gebouwd (en door Saoedi-Arabië gefinancierd) fregat Bangabandhu, dan wel voor andere schepen van de marine van Bangladesh.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
12-5-2004	24263312	Delen van radar en c3-systemen	Bangladesh		Onbekend	1.173.077	D	N	N	2
27-8-2004	24779475	Delen van radarsystemen	Bangladesh		VS	930	D	N	N	2

China:

De drie vergunningen voor China (incl. Hong Kong) zijn allemaal voor militaire thermische camera's en zijn mogelijk op politie- of securitybeurzen in dat land tentoongesteld.

Een vergunning voor "2e generatie beeldversterkerbuizen" voor het Chinese bedrijf Huguang Opto-Electronic Instrument Factory, met als eindgebruiker de Chinese politie werd 29 december 2004 geweigerd. Ook hier is de weigering opmerkelijk in het licht van eerdere wèl verstrekte vergunningen.¹⁰

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
5-1-2004	23551713	Thermische camera met toebehoren	China		Nederland	95.000	T	N	N	2
16-3-2004	23905183	Thermische observatie camera	Hongkong		Nederland	90.000	T	N	N	2
29-10-2004	24324915	Thermische camera en toebehoren	China		Nederland	95.000	T	N	N	2

Filippijnen:

De vergunning voor enkele thermische camera's (via het VK) voor de Filippijnen wekt verbazing in het licht van criterium 3 van de EU gedragscode (interne situatie).

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
10-11-2004	24963268	Thermische camera's met toebehoren	VK	Filippijnen	Nederland	342.000	D	N	N	2

¹⁰ Zie bijvoorbeeld "Explosieve Materie", Martin Broek en Frank Slijper, Papieren Tijger, 2003, p. 111-2.

Maleisië:

Maleisië is in 2004 goed voor exportvergunningen ter waarde van 2,34 miljoen euro, allen voor radarapparatuur. Verder zijn drie - hier niet getoonde - tijdelijke vergunningen voor communicatiesystemen ter waarde van 681.000 via het VK naar Maleisië gegaan.

Ook valt op dat het jarenlange verblijf van twee onderzeeërs van de RDM in Maleisië kennelijk niet gepaard gaat met een (jaarlijkse) verlenging van de tijdelijke uitvoervergunning – ervan uitgaande dat die ooit is afgegeven. De twee schepen zouden eind 2000 uit Nederland vertrokken zijn en liggen tot de dag van vandaag in Maleisië voor anker. De rechtbank besloot onlangs dat Joep van den Nieuwenhuyzen nog voor het einde van de zomer een sloopplan voor de schepen gereed dient te hebben.¹¹

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
5-1-2004	23638169	Revolver, kal .44 Magn en kogelgeweer, kal .308 Winch	Maleisië		Onbekend	2.135	D	N	N	2
5-1-2004	23638274	Kogelpatronen, kalibers .44 Magnum en .308 Winch	Maleisië		Nederland	750	D	N	N	2
26-2-2004	23976145	Delen van radarsystemen	Maleisië		Onbekend	31.574	D	N	N	2
4-6-2004	24358224	Delen van radarsystemen	Maleisië		Nederland	244.615	D	N	N	2
4-6-2004	24324923	Delen van radarsystemen	Maleisië		Nederland	16.615	D	N	N	2
3-11-2004	25009053	Deel voor radarvuurleidingssysteem	Maleisië		Nederland	50.000	D	N	N	2
14-6-2004	24389537	Delen van radarsystemen	Maleisië		Diverse	2.000.000	D	N	N	2

Singapore:

Hier valt een gewijzigde vergunning voor radarapparatuur (verstrekt 21 oktober 2004 met nummer 24971171 - hieronder niet vermeld) ter waarde van 2,28 miljoen euro op, aangezien sinds 2001 geen vergunningen van die grootte zijn afgegeven; het is dus de vraag waarop deze wijziging betrekking heeft. De vergunning loopt overigens via Frankrijk.

Verder valt de directe export van - van oorsprong Amerikaanse - F-16 onderdelen naar Singapore op: vier vergunningen met een totale waarde van ruim 450.000 euro.

De twee vergunningen voor houwitsersimulatie en –wielen zijn vermoedelijk voor het Bunschotense Van Halteren Metaal.

datum toekenning	vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
12-2-2004	23905213	Onderdelen voor radarsystemen	Singapore		Nederland	1.010	D	N	N	2
16-3-2004	23873435	Kwalificatie documenten MFR radarsysteem	Frankrijk	Singapore	Nederland	20.000	D	N	N	2
25-6-2004	24293505	communicatie systemen en toebehoren	Singapore		Nederland	16.320	D	N	N	2
14-7-2004	24359212	Delen van F-16 gevechtsvliegtuigen	Singapore		VS	7.459	D	N	N	2
19-8-2004	24640973	Delen van accessory drive gearbox t.b.v. F-16	Singapore		VS	427	D	N	N	2
26-8-2004	24648834	Delen van F-16 gevechtsvliegtuigen	Singapore		VS	440.215	D	N	N	2
26-8-2004	24599736	Delen van Accessory Drive Gearbox, t.b.v. F-16	Singapore		VS	2.904	D	N	N	2
22-12-2004	25073878	Delen voor houwitsersimulator	Singapore		Nederland	331.600	D	N	N	2
22-12-2004	24898172	Tankwielen voor M109 houwitsers	Singapore		Nederland	67.100	D	N	N	2

Taiwan:

Al jaren vormen naleveranties van onderdelen voor onderzeeërs de hoofdmoot van de vergunningen voor Taiwan – dit jaar goed voor 5,84 miljoen euro. Sinds 1997 is het eiland goed voor in totaal 111 miljoen euro en is daarmee de elfde grootste bestemming.

Ook valt een gewijzigde vergunning voor radarapparatuur t.w.v. 2,3 miljoen euro op, omdat die via de VS gaat en niet voor onderzeeboten bestemd lijkt (15 juli 2004, nummer 24556115, hier niet getoond). Volgens de afspraak

¹¹ "RDM mag sloop van duikboten nog een maand uitstellen", de Volkskrant, 18 augustus 2005.

ken met China (een-China beleid) zou Nederland, naast haar verplichtingen voor de onderzeeërs, verder geen andere militaire waar meer leveren aan Taiwan.

Een vergunningsaanvraag voor de uitvoer van kabels voor sonarapparatuur naar de Taiwanese marine werd in 2004 geweigerd, op basis van criteria 1 en 4 van de EU gedragscode: internationale verplichtingen - in dit geval waarschijnlijk jegens China - en het handhaven van vrede, veiligheid en stabiliteit in de regio.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
14-1-2004	23733455	Smeerolieën, verf en artikelen t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	170.988	D	N	N	2
14-1-2004	23726637	Smeerolieën, verf en artikelen t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	9.016	D	N	N	2
19-1-2004	23762986	Controle- en meet apparatuur t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		Nederland	13.865	D	N	N	2
28-1-2004	23806487	Controle en meet apparatuur t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		Nederland	241.524	D	N	N	2
28-1-2004	23806479	Controle en meet apparatuur t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		Nederland	33.225	D	N	N	2
2-2-2004	23844842	Apparatuur t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		Nederland	6.936	D	N	N	2
16-6-2004	24394360	Delen en toebehoren t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		Onbekend	3.350.000	D	N	N	2
25-8-2004	24761134	Smeerolieën, verf en artikelen t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	489.500	D	N	N	2
25-8-2004	24761142	Smeerolieën, verf en artikelen t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	298.327	D	N	N	2
12-11-2004	25044185	Delen en toebehoren t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	509.000	D	N	N	2
12-11-2004	25044193	Delen en toebehoren t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	458.352	D	N	N	2
12-11-2004	25044215	Delen en toebehoren t.b.v. onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	69.490	D	N	N	2
24-12-2004	25188322	Smeerolieën, verf en artikelen voor onderzeeboten	Taiwan		EG-landen	186.500	D	N	N	2

Thailand:

De meeste Thaise vergunningen zijn voor radarapparatuur – samen goed voor 0,67 miljoen.

Kennelijk is eerder ook een M109 houwtiser trainingssimulator geleverd, aangezien op 23 september een gewijzigde vergunning is afgegeven voor delen daarvan (nummer 24767523). Van Halteren Metaal is de producent van dergelijke simulatieapparatuur.

Daarnaast waren er in 2004 acht tijdelijke vergunningen voor F-16 delen, allen van Amerikaanse makelij en mogelijkterwils retours na reparatie (hier niet getoond).

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
22-1-2004	23792664	Onderdelen t.b.v. vuurleidingssystemen	Thailand		Onbekend	59.886	D	N	N	2
31-3-2004	24136159	Delen van radarvuurleidingssystemen	Thailand		Onbekend	193.515	D	N	N	2
5-4-2004	24147185	Delen van radarsystemen	Thailand		Onbekend	258.385	D	N	N	2
16-4-2004	24189953	Delen van radarsystemen	Thailand		Onbekend	81.452	D	N	N	2
8-6-2004	24238989	Training (dummy) munitie voor simulator	Thailand		Nederland	500	D	N	N	2
23-9-2004	24767523	Toebehoren voor een M109 houwtiser trainingssimulator	Thailand		Nederland	57.645	D	N	V	2
27-12-2004	25214684	Delen voor radarvuurleidingssystemen	Thailand		Onbekend	74.281	D	N	N	2

Zuid-Korea:

De Zuidkoreaanse marine is al jaren een van de belangrijkste wapenexport bestemmingen, vooral voor Thales Nederland, op wie de meeste van onderstaande vergunningen betrekking hebben. Met 115 miljoen euro dit jaar komt Zuid-Korea sinds 1997 op 410 miljoen euro, na de VS, Griekenland en Duitsland de grootste bestemming.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
8-1-2004	23696193	Delen van radaruurleidingssystemen	Zuid-Korea		Onbekend	366.000	D	N	N	2
8-1-2004	23708906	Delen van radaruurleidingssystemen	Zuid-Korea		Onbekend	7.530	D	N	N	2
27-1-2004	23808358	Delen van radaruurleidingssystemen	Zuid-Korea		Onbekend	101.206	D	N	N	2
30-1-2004	23728184	Job kits,apparatuur en documentatie voor marineprogramma	Zuid-Korea		Onbekend	2.000.000	D	N	N	2
30-1-2004	23728168	Delen en documentatie t.b.v. radaruurleidingssystemen	Zuid-Korea		Onbekend	1.343.408	D	N	N	2
3-3-2004	24001989	Onderdelen voor radar- en C3-systemen	Zuid-Korea		Onbekend	2.747.034	D	N	N	2
3-3-2004	24002020	Onderdelen voor radarsystemen	Zuid-Korea		Onbekend	46.233	D	N	N	2
12-3-2004	24058891	Onderdelen voor radar- en C3-systemen	Zuid-Korea		Nederland	825	D	N	N	2
8-4-2004	24096645	Light Detector voor DP48 Canister	Zuid-Korea		Nederland	1.795	D	N	N	2
23-4-2004	24209687	Delen van radarsystemen	Zuid-Korea		Nederland	25.115	D	N	N	2
26-4-2004	24219666	Deel van radaruurleidingssysteem	Zuid-Korea		Duitsland	17.810	D	N	N	2
8-6-2004	24248275	Vuurleidingssystemen inclusief toebehoren	Zuid-Korea		Nederland	49.900.000	D	N	N	2
8-6-2004	24248267	Rondzoek radarsysteem inclusief toebehoren	Zuid-Korea		Nederland	16.973.200	D	N	N	2
8-6-2004	24231208	Cryogene koelers t.b.v. warmtebeeld camera's	Zuid-Korea		Nederland	31.400	D	N	N	2
21-7-2004	24586693	Delen van radarsystemen	Zuid-Korea		Nederland	146.000	D	N	N	2
9-8-2004	24663205	Jobkits t.b.v. radarsystemen	Zuid-Korea		Nederland	400.000	D	N	N	2
18-8-2004	24532348	Lithium batterijen voor inbouw in nabijheidsbuizen	Zuid-Korea		Nederland	6.000	D	N	N	2
31-8-2004	24741060	Cryogene koeler t.b.v. inbouw in warmtebeeld camera	Zuid-Korea		Nederland	16.100	D	N	N	2
3-11-2004	24971163	Cryogene koelers en compressoren	Zuid-Korea		Nederland	184.942	D	N	N	2
3-11-2004	25008987	Delen voor radarsystemen	Zuid-Korea		Onbekend	19.647	D	N	N	2
10-11-2004	24896714	Vuurleidingssystemen en installatie daarvan	Zuid-Korea		Onbekend	30.900.000	D	N	N	2
10-11-2004	24896749	Onderdelen (jobkits) voor radar subassemblies	Zuid-Korea		Onbekend	8.200.000	D	N	N	2
10-11-2004	24896730	Interface kaarten voor radaruurleidingssystemen	Zuid-Korea		Nederland	97.375	D	N	N	2
16-11-2004	25025040	Cryogene koelers	Zuid-Korea		Nederland	39.750	D	N	N	2
19-11-2004	25060687	Deel voor radarsysteem	Zuid-Korea		Nederland	1.600	D	N	N	2
14-12-2004	25060873	Modificatie-kits voor radarsystemen	Zuid-Korea		Nederland	1.396.000	D	N	N	2

Latijns-Amerika:

Chili:

De vergunningen voor Chili zijn alle vijf voor onderdelen van landmachtvoertuigen en hebben een gezamenlijke waarde van 546.000 euro. Een deel is vermoedelijk afkomstig van het Nederlandse leger, getuige ondermeer vier genoemde verkopen in de jaarrapporten over 2003 en 2004. De laatste weken circuleren in de Chileense pers verhalen over corruptie bij wapenaankopen waarbij het Chileense bedrijf FAMA E - waar oud-dictator Pinochet nog tot zeer recent een flinke vinger in de pap had - betrokken was, zoals ook de aankoop van de Nederlandse Leopard 1 tanks. Bron van die berichten is het onderzoek van de Chileense Justitie naar geheime bankrekeningen van Pinochet.¹² Chili is de afgelopen jaren een van de belangrijkste afzetgebieden van Nederlandse militair materieel geworden. In 2004 verkocht Defensie Chili ook al een stel L- en M-fregatten, die pas in de komende jaren na een fikse opknappbeurt die kant uit gaan. Vergunningen daarvoor werden daarom in 2004 nog niet afgegeven.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
25-6-2004	24330362	Munitie, 105mm	Chili		Onbekend	328.000	D	N	N	2
5-7-2004	24480429	Delen van M113 Kuka-toren	Zwitserland	Chili	Onbekend	43.000	D	N	N	2
10-8-2004	24504743	Delen van Kuka-toren van pantservoertuigen	Zwitserland	Chili	Onbekend	20.000	D	N	N	2
14-9-2004	24505618	Delen voor Leopard I tanks	Chili		Nederland	80.000	D	N	N	2
13-12-2004	25035062	Gevechtstorens voor M113 pantservoertuigen	Duitsland	Chili	Nederland	75.000	D	N	N	2

¹² Zie ondermeer: "New Evidence against Chilean Army for Arms Traffic", Prensa Latina, 23 september 2005; "La empresa preferida de Pinochet", Que Pasa, 17 september 2005; "RDM betaalde smeergeld in Chili", NRC Handelsblad, 12 september 2005.

Mexico: Voor het eerst in tien jaar staat Mexico weer in de boeken - hoewel Van den Nieuwenhuyzen's MD Helikopters enkele jaren terug al eens in de VS geproduceerde helikopters leverde aan de Mexicaanse marine. EZ verleende in 2004 exportvergunningen voor bijna 300.000 euro, voor optische apparatuur. De afgelopen jaren heeft Mexico vanuit de VS veel vergelijkbare middelen gekregen onder het mom van de strijd tegen de drugshandel.

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
10-8-2004	24293483	Thermische camera's met toebehoren	Mexico		Nederland	216.080	D	N	N	2
10-8-2004	24293475	CCD camera's met toebehoren	Mexico		Nederland	81.268	D	N	N	2

Venezuela: Na een aantal grote vergunningen met bestemming Venezuela voor Thales Nederland in 1997 (bijna 20 miljoen euro) is het afgelopen jaar weer raak: ruim 27 miljoen euro. Daarbovenop komt een grote (gewijzigde) vergunning (16,5 miljoen euro) voor financieel verkeer van Israëlische wapens naar Venezuela (zie verderop onder de vergunningen voor financieel verkeer). Het lijkt hier te gaan om een enkele jaren terug al verworven order voor Nederlands-Israëlische luchtafweer, waarbij Rafael uit Israël de BARAK luchtafweer levert en Thales Nederland de bijbehorende Flycatchers Mk2 radar.

datum toekenning	Vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
7-9-2004	24412814	Luchtafweersystemen	Venezuela		Israël	16.578.346	D	N	V	4
5-10-2004	24876047	Testapparatuur t.b.v. luchtafweersysteem	Venezuela		Israël	1.639.356	D	N	N	2
5-10-2004	24803546	Interfaces voor een radarsysteem	Venezuela		Nederland	2.432.880	D	N	N	2
7-12-2004	25127773	Delen van luchtafweerradars	Venezuela		Onbekend	25.000	D	N	N	2
22-12-2004	25094972	Luchtafweerradars	Venezuela		Nederland	23.522.761	D	N	N	2

AFRIKA:

Marokko: Voor Marokko afgelopen jaar een nieuwe vergunning ter waarde van 134 duizend euro voor radarapparatuur. Ook lijkt er belangstelling uit dat land voor nachtzichtapparatuur gezien een aantal tijdelijke vergunningen (hier niet vermeld). Ook werden twee grote vergunningen voor radaronderdelen (samen ruim 2 miljoen euro) gewijzigd (hier niet vermeld).

datum toekenning	vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
19-5-2004	24293521	Delen van radarsystemen	Marokko		Nederland	134.080	D	N	N	2

Zuid-Afrika: Zuid-Afrika komt langzaam maar steeds meer naar voren als afzetgebied voor Nederlandse wapens. Na enkele kleine vergunningen is afgelopen jaar een vergunning voor radarapparatuur ter waarde van ruim vijf miljoen euro geboekt. Daarnaast ook enkele kleinere orders voor optische apparatuur.

datum toekenning	Vergunningnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
5-4-2004	23976137	Thermische camera en toebehoren daarvoor	VK	Zuid-Afrika	Nederland	88.250	D	N	N	2
8-6-2004	24325822	Kolven voor AR15 kogelgeweren	Zuid-Afrika		Onbekend	150	D	N	N	2
1-10-2004	24779440	Radarsystemen met toebehoren	Zuid-Afrika		Nederland	5.182.635	D	N	N	2
14-10-2004	24894657	Vizierkijkers	Zuid-Afrika		Diversen	34.000	D	N	N	3
3-11-2004	24967042	Thermische camera's met toebehoren	VK	Zuid-Afrika	Nederland	371.280	D	N	N	2

3. Vergunningen voor internationale projecten

Samen met de verkoop van de wapenelektronica van Thales Nederland en het afgestoten defensiematerieel, is de export van onderdelen voor in het buitenland geassembleerde wapensystemen de belangrijkste stroom militaire exporten. Voorbeelden zijn ondermeer Apache gevechtshelikopters, F-16 jachtvliegtuigen, Leopard tanks, Fenek pantservoertuigen en NH-90 helikopters.

Hoewel in de meeste gevallen het land van assemblage tevens als eindbestemming is opgegeven, biedt het – nieuwe – onderscheid dat de maandrapportages maken tussen bestemming en eindbestemming de gelegenheid te zien in hoeveel gevallen in de praktijk de uiteindelijke bestemming kenbaar wordt gemaakt.

In totaal 94 van de 1573 vergunningen kennen een onderscheid tussen bestemming en eindbestemming, waarvan een groot aantal voor in Duitsland geproduceerde Leopard tanks voor het Spaanse leger. Ook zijn er verschillende vergunningen voor defensie-elektronica die via Duitsland naar Turkije gaat. Schakels voor munitie patroonbanden gaan in een aantal gevallen via Frankrijk naar België, Spanje, de VS en Zwitserland.

Gevreesd moet worden dat dit onderscheid vaker niet dan wel aanwezig is, óók wanneer zeker is dat de uiteindelijke bestemming een andere dan die van het land van eindassemblage is. Mogelijk komt dat voort uit onwil van de buitenlandse hoofdaannemer, mogelijk ook dat de Nederlandse fabrikant zich graag van den domme houdt en niet meer vragen stelt dan het strikt noodzakelijk acht.

Duidelijk is dat vooral een groot aantal Leopard, F-16 en Apache vergunningen het land van (eind)assemblage (resp. Duitsland en de VS) als eindbestemming hebben, waar aangenomen kan worden dat een deel van die vergunningen (mede) bestemd is voor de productie voor 'derde landen'. Zo zijn de afgelopen jaren Apaches geproduceerd voor bijvoorbeeld Israël en Koeweit, terwijl hier nooit vergunningen daarvoor zijn afgegeven.

Hoewel het in een aantal gevallen ongetwijfeld moeilijk kan zijn om van te voren precies aan te geven wat de eindbestemming zal zijn, bestaat er kennelijk ook een stilzwijgende overeenkomst tussen de buitenlandse en de Nederlandse fabrikant en de overheid dat 'wat niet weet wat niet deert'. Anders lijkt het moeilijk te verklaren waarom zoveel vergunningen voor allerlei wapensystemen voor de overgrote meerderheid het land van assemblage ook als eindbestemming vermelden. Nederlandse overheid en fabrikant weten immers al te goed dat een te streng

aandringen op weergave van de verschillende eindbestemmingen voor in Nederland geproduceerde componenten onherroepelijk tot conflicten zal leiden. De overheid zal dan vergunningsaanvragen voor overstreden afnemers moeten afwijzen en daarmee de handelsrelatie op dit gebied definitief verzieken. Mogelijk eindresultaat is dan dat Nederlandse bedrijven niet langer componenten mogen produceren voor dergelijk militaire projecten, wat op den duur tot een failliet van een deel van de defensiegerelateerde industrie zal leiden. Een dergelijk industriebeleid is bepaald een brug te ver voor deze regering, evenals overigens alle voorgaande van de afgelopen decennia.

Bovendien heeft de overheid ook weinig reden meer om op dergelijke eindbestemmingen aan te dringen, nu sinds enkele jaren een *Declaration of Principles* van kracht is tussen Nederland en de VS, dat ondermeer bepaalt dat Nederland het aan de VS overlaat welke eindbestemming in Nederland geproduceerde onderdelen voor in de VS afgebouwde systemen uiteindelijk krijgen. Dat verklaart mogelijk ook waarom van de 94 vergunningen met een andere eindbestemming er maar 7 via de VS gaan, deels tijdelijke (retour-na-reparatie?) voor F-16 onderdelen. Een vervangen vergunning is wel opmerkelijk: die van radarapparatuur voor Taiwan ter waarde van 2,3 miljoen euro – ondanks een een-China beleid dat los van naleveranties voor de Taiwanese onderzeeërs geen andere wapenexporten naar Taiwan toestaat.

Op een andere wijze valt de Nederlandse betrokkenheid bij internationale F-16 verkopen wel aan te tonen. Een groot aantal 'tijdelijke' vergunningen voor F-16 onderdelen wordt wel direct op het gebruikersland afgegeven, ondermeer voor Thailand, Turkije en Indonesië.

Hoogstwaarschijnlijk gaat het hier om reparaties, overigens niet noodzakelijkerwijs van oorspronkelijk in Nederland gefabriceerd materiaal. In sommige gevallen gaat van oorsprong Amerikaans fabrikaat vanuit Nederland via Israël naar de eindbestemming (Indonesië, Denemarken, Portugal).

Decennia na de koop van de Leopard tank en de daarbijbehorende coproductie orders voor de Nederlandse industrie, bestaat nog altijd een flinke orderstroom van onderdelen daarvoor vanuit Nederland, mede ook na aanleiding van de recente (tweedehands) aankopen door Denemarken, Spanje, Oostenrijk en Griekenland. Veel gaat naar Duitsland voor assemblage. Mogelijk is ook een deel bestemd als vervangingsonderdelen voor Duitse tanks. Belangrijke leveranciers zijn Van Halteren Metaal (tankwielen), het

voormalige SP Aerospace & Vehicle Systems (v/h DAF SP) en een handvol kleinere toeleveranciers.

Uitvoer in het kader van het NH-90 project (27 vergunningen), waarin Stork een belangrijk partner is, gaat volgens de papieren allemaal naar Duitsland, het VK, de VS of Zweden of naar 'diverse landen'. Onduidelijk is of dit laatste geval alleen NAVO lidstaten dekt of ook daarbuiten mag worden geëxporteerd. Is dat laatste het geval dan is van belang hoe zo'n vergunning in de jaarrapporten tot uiting komt. Het is afwachten of in de nog komende maandoverzichten voor 2005 en daarna vergunningen met bestemming Oman ook als zodanig tot uiting zullen komen.

Acht vergunningen zijn in het kader van de productie van de Sea Sparrow (ESSM) scheepsraket geregistreerd.

Hiermee is ook een ander pluspunt uit de maandrapportages genoemd, namelijk dat het taboe op de weergave van productnamen gedeeltelijk is opgeheven. Vlug geteld geven zeker 180 vergunningen aan dat ze aan de Leopard gerelateerd zijn, 79 vergunningen aan de F-16, en 29 aan de AH-64 Apache gevechtshelikopter. De Joint Strike Fighter (JSF) wordt driemaal genoemd.

Van de Apache vergunningen gaat het merendeel richting VK en VS, waar inderdaad productielijnen staan. Opvallend is dat er vorig jaar geen grote nieuwe vergunningen hiervoor zijn afgegeven. Alle grotere vergunningen hiervoor betreffen wijzigingen in eerder afgegeven vergunningen.

4. Overige opmerkelijke export

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Veri.	V/N	U/D
10-2-2004	23896567	Pistolen, kaliber 9x19mm	Duitsland		Duitsland	1	T	N	N	2
29-3-2004	24122166	Enkelloops kogelgeweer, kaliber .30,	Duitsland		Onbekend	1	T	N	N	2
16-4-2004	24190072	12 Stuks pistolen, kaliber 9x19mm	Duitsland		Duitsland	1	T	N	N	2
23-2-2004	23947110	Hulzen met en zonder projectiel en containers	VK		onbekend	1	D	N	N	2

Op 16 december verstrekte EZ veertien vergunningen voor de export van chemische wapens naar Noorwegen "t.b.v. onderzoek naar bescherming". Deze exporten zijn toegestaan onder het chemische wapenverdrag (CWC), mits aangemeld. Vermoedelijk komen de stoffen van het Prins Maurits laboratorium van TNO, dat voor onderzoek over gifgasmonsters beschikt.

Op 22 december kreeg een aanvraag voor de uitvoer van mijnruimapparatuur voor Mongolië ter waarde van 30.000 euro groen licht. Onduidelijk is wie de exporteur is.

Verder valt op dat Nederland een groot aantal vergunningen afgeeft die gerelateerd zijn aan handvuurwapens en andere *light weapons*. Het gaat daarbij zowel om – soms aanzienlijke hoeveelheden - vuurwapens en munitie zelf alsook onderdelen daarvoor, zoals kogelpunten, hulzen, schakels voor patroonbanden en veel vizierdelen. Voor wat betreft dat laatste valt naast een serie doorvoervergunningen (zie hierna) op dat een (mogelijk zelfde?) exporteur grote hoeveelheden vanuit Nederland uitvoert, zoals blijkt uit een vergunning (29 april, nummer 24219585) voor 5,9 miljoen euro voor "vizierkijkers alsmede delen en

toebehoren" voor "diverse landen".¹³ Vergelijkbare vergunningen zijn afgegeven voor Frankrijk (1,5 miljoen euro), Zweden, Zwitserland en zelfs Rusland (500.000 euro). Die laatste is mogelijk daags erna omgezet in een doorvoervergunning (zie hierna). In beide gevallen is het, gezien ondermeer de oorlog in Tsjetsjenië, de vraag op basis van welke argumenten tot vergunningvertrekking is overgegaan.

Ook opvallend is een vergunning (nummer 24016196, van 23 maart) ter waarde van 3,3 miljoen euro voor "onderdelen voor MP5, MP5K en G3 wapens" met bestemming VS.

Op 15 november werd een vergunning (nummer 23868776) afgegeven voor Servië en Montenegro voor een Amerikaanse simulator voor vuurwapengebruik met een waarde van tienduizend euro.

Opmerkelijk is in dit verband tenslotte ook een viertal vergunningen (waarvan drie tijdelijk, zie hieronder) van elk 1 euro voor handvuurwapens en hulzen; vooral die voor 12 pistolen komt ons voor als schromelijke onderwaardering.

¹³ Deze term wordt gebruikt voor – doorgaans twee of drie – landen die NAVO- of EU-lid zijn, dan wel Japan, Australië, Nieuw-Zeeland en Zwitserland.

5. Doorvoer

Sinds 2001 is de 'langzame doorvoer' (dwz voor zover die langer dan 40 dagen bij vervoer over zee en 20 dagen bij ander transport in Nederland blijft) vergunningsplichtig. Ten aanzien van de vermelding van vergunningen voor de doorvoer vallen enkele aspecten op.

In alle gevallen gaat het om "vizierkijkers" (en toebehoren daarvoor) met een "onbekende" herkomst. In antwoord op schriftelijke vragen over doorvoer in 2003, werd al gesteld dat voor dat jaar alle vergunningen vizieren van een Amerikaans merk dat in meerdere landen geproduceerd wordt betroffen.¹⁴ Het vermoeden lijkt gerechtvaardigd dat het voor 2004 en 2005 om dezelfde soort doorvoer gaat. Bijzonder is de doorvoer naar Andorra, Kroatië, Qatar, Kazakstan en Rusland (zie hierboven).

Hoewel toegezegd, laat de rapportage van doorvoer die onder de *meld*plicht valt (i.e. alle militaire goederen, ook de snelle doorvoer) nog op zich wachten.¹⁵ Met die publicatie valt aanzienlijk meer informatie te verwachten, daar de meeste doorvoer waarschijnlijk vrij kort (hooguit een paar dagen) in Nederland blijft en dus onder die meldplicht valt.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Veri.	V/N	U/D	
10-2-2004	23674203	Vizierkijkers en toebehoren	Slovenië		Onbekend	64.000	D	N	N	3
3-3-2004	24005585	Vizierkijkers en toebehoren daarvoor	VS		Onbekend	158.642	D	N	V	3
14-5-2004	24166929	Vizierkijkers en toebehoren	Qatar		Onbekend	100.000	D	N	N	3
25-5-2004	24305155	Vizieren en delen en toebehoren daarvoor	Noorwegen		Onbekend	300.000	D	N	N	3
3-6-2004	24345610	Vizierkijkers en toebehoren	Noorwegen		Onbekend	300.000	D	N	V	3
7-6-2004	24350398	Vizierkijkers en delen en toebehoren daarvoor	VS		Onbekend	422.440	D	N	N	3
21-6-2004	24429083	Vizierkijkers alsmede toebehoren daarvoor	Rusland		Onbekend	500.000	D	N	V	3
22-6-2004	24430014	Vizierkijkers en toebehoren	Noorwegen		Onbekend	202.000	D	N	N	3
25-6-2004	24283089	Vizierkijkers en toebehoren	Kroatië		Onbekend	34.000	D	N	N	3
27-7-2004	24389200	Vizierkijkers	Kazakstan		Onbekend	50.000	D	N	N	3
2-8-2004	24670015	Vizierkijkers alsmede delen en toebehoren daarvoor	Turkije		Onbekend	30.000	D	N	V	3
10-8-2004	24586677	Vizierkijkers alsmede delen en toebehoren daarvoor	Qatar		Onbekend	95.481	D	N	V	3
19-8-2004	24587770	Vizierkijkers alsmede delen en toebehoren daarvoor	Andorra		Onbekend	50.000	D	N	N	3
2-9-2004	24803287	Vizierkijkers alsmede delen en toebehoren daarvoor	Andorra		Onbekend	50.000	D	N	V	3
20-9-2004	24862763	Vizierkijkers, alsmede delen en toebehoren daarvoor	Zwitserland		Onbekend	200.000	D	N	N	3
14-10-2004	24463443	Vizierkijkers	Bulgarije		Diversen	25.000	D	N	N	3
14-10-2004	24894657	Vizierkijkers	Zuid-Afrika		Diversen	34.000	D	N	N	3
16-12-2004	25177029	Vizierkijkers alsmede delen en toebehoren daarvoor	Roemenië		Onbekend	100.000	D	N	N	3

6. Vergunningen voor financieel verkeer

Dit is tamelijk onbekend terrein. Zover ons bekend is nog niet eerder informatie verstrekt over dergelijke vergunningen. Het Handboek Strategische Goederen omschrijft dit type vergunning onder de kop 'Transito- en driehoekshandel' als volgt:

"Indien een Nederlandse ingezetene een financiële handeling verricht met betrekking tot militaire goederen die zich buiten de Gemeenschap bevinden, dan wel binnen de Gemeenschap anders dan in het vrije verkeer, is een vergunning financieel verkeer strategische goederen (FVS) vereist."

¹⁴ Verslag van een schriftelijk overleg, vastgesteld 2 maart 2005; Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005, 22054, nr. 86, p.24.

¹⁵ Verslag van een schriftelijk overleg, vastgesteld 2 maart 2005; Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005, 22054, nr. 86, p.23.

Deze tekst is overigens recent gewijzigd, van “met betrekking tot strategische goederen” naar “met betrekking tot militaire goederen”. Het valt moeilijk te begrijpen waarom niet ook dual-use goederen (net als voor reguliere exportvergunningen) onder deze regeling vallen. Niet alleen impliceert de naamgeving dat alle strategische goederen eronder vallen, juist ook in zaken zoals het nucleaire handelsnetwerk rond de Pakistaan A.Q. Khan blijkt hoe belangrijk tussenpersonen zijn in de bemiddeling van orders, onder meer op financieel gebied. Het zou ons daarom zeer verstandig lijken de reikwijdte van de FVS te vergroten tot het hele gebied van strategische goederen.

Over 2004 zijn vijf van dergelijke vergunningen, gekenmerkt door de code ‘4’ in de negende kolom, verstrekt:

- Bewapening voor de Turkse marine:

Drie op 26 april verstrekte FVS vergunningen voor het IMSS programma bedragen in totaal bijna 11 miljoen euro. IMSS staat voor “Long Horizon Integrated Maritime Surveillance System (IMSS)”, een gezamenlijk programma ter waarde van naar schatting 50 miljoen dollar dat wordt uitgevoerd door het Turkse AYESAS en Thales Nederland. Mogelijk betreffen de vergunningen afrekeningen met de Turkse coproductent.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
26-4-2004	23644126	Delen communicatie systeem t.b.v. IMSS programma	Turkije		Turkije	5.723.464	D	N	N	4*)
26-4-2004	23644134	Delen voor installatiewerk t.b.v. het IMSS programma	Turkije		Turkije	2.713.277	D	N	N	4*)
26-4-2004	23644118	Delen en toebehoren t.b.v. het IMSS programma	Turkije		Turkije	2.511.251	D	N	N	4*)

*) : Navraag bij Economische Zaken leert dat in de op hun website gepubliceerde maandoverzichten hier abusievelijk een 2 i.p.v. een 4 is vermeld.

- Luchtafweersystemen uit Israël voor Venezuela:

De vergunning is kennelijk gekoppeld aan een diezelfde dag verstrekte vergunning voor de export van radarapparatuur vanuit Nederland naar Venezuela (zie hierboven onder Venezuela). In dit geval gaat het om een gemeenschappelijk project van Thales Nederland en Rafael uit Israël voor de verkoop van Rafael's Barak met Thales Nederland's Flycatcher aan Venezuela.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
7-9-2004	24412814	Luchtafweersystemen	Venezuela		Israël	16.578.346	D	N	V	4
7-9-2004	24412849	Delen en toebehoren van radarvuurleidingssystemen	Venezuela		Nederland	3.416.156	D	N	V	2

- F-16 onderdeel voor Indonesië

Ook deze – tijdelijke! - vergunning is gekoppeld aan een andere vergelijkbare met dezelfde datum. Namelijk een van oorsprong Amerikaanse F-16 motormodule voor Indonesië (met FVS) ter waarde van 794.280 euro, gekoppeld aan exportvergunning voor een F-16 motormodule voor Israël met als eindbestemming Indonesië. Hier heeft kennelijk een Nederlands bedrijf de – ‘tijdelijke’ - export van F-16 motormodules voor Indonesië gefaciliteerd. Mogelijk gaat het om retour na reparatie materiaal. Onduidelijk is waarom een Nederlands bedrijf financieel betrokken is geweest.

datum toekenning	Vergunningsnummer	omschrijving	Bestemming	Eindbestemming	herkomst	Vergunningswaarde	D/T	Verl.	V/N	U/D
22-12-2004	25067797	Motor Module voor F-16 gevechtsvliegtuig	Indonesië		VS	794.280	T	N	N	4
22-12-2004	25060652	Motor Module voor F-16 gevechtsvliegtuig	Israël	Indonesië	VS	63.542	T	N	N	2

7. Conclusies en aanbevelingen

Wijze van rapporteren

Tot slot vallen een aantal algemene opmerkingen te maken ten aanzien van de huidige presentatie door Economische Zaken (EZ). Daarbij valt onderscheid te maken in twee soorten kritiek: op dat wat gerapporteerd is, en op dat wat juist niet gepubliceerd wordt.

Om met dat laatste te beginnen: met de huidige maandoverzichten wordt maar een deel van alle exportvergunningen voor strategische goederen openbaar gemaakt. Immers, de categorie strategische goederen valt uiteen in militaire goederen en zogenaamde goederen voor tweeërlei gebruik (civiel en militair; ook wel: 'dual-use' goederen). Over exportvergunningen voor dual-use goederen geeft EZ vooralsnog geen openheid van zaken, terwijl een (onbekend) deel daarvan ook daadwerkelijk een militaire of militair-industriële bestemming of toepassing heeft. Twee redenen waarom publicatie van deze gegevens ook van groot belang is, zijn a) het feit dat een gedeelte feitelijk ook wapenexporten zijn vanwege het militaire eindgebruik (NB: het gaat hier niet om potloden voor het ministerie van Defensie, maar om zaken als bijvoorbeeld onderdelen voor nachtzichtapparatuur).

Ten tweede is zicht op dual-use exporten van groot belang vanwege proliferatierisico's. Juist ook Nederlandse bedrijven en personen zijn de afgelopen decennia regelmatig in het nieuws gekomen vanwege allerlei legale en illegale exporten van chemische en nucleaire dual-use goederen. Meer zicht op dit soort exportvergunningen maakt ook een analyse mogelijk van risico's die Nederland tegenwoordig op dit gebied loopt. Samen met een overzicht van afgewezen vergunningsaanvragen ('denials') alsook exporten van goederen die door EZ onder een zogenaamde catch-all regeling zijn geplaatst zou zo een veel beter zicht ontstaan op de export (alsook het niet toestaan daarvan) van deze belangrijke, maar weinig aandacht krijgende categorie strategische goederen. Ook in breder, Europees en internationaal, verband is een transparanter rapportagesysteem vereist. Ondanks aandringen vanuit de Tweede Kamer en ondanks toezeggingen in die richting door EZ¹⁶ ontbreken deze data vooralsnog.

Voor wat betreft de denials pleit de Campagne tegen Wapenhandel voor een bredere rapportage hieromtrent door ook afwijzingen op sondages ('proefaan-

vragen') te publiceren. Immers, bedrijven proeven dikwijls met een sondage hoe heet de soep in Den Haag ervaren wordt, voor zij overgaan tot een formele vergunningsaanvraag. Zicht op afgewezen sondages biedt daarom een beter zicht op de besluitvorming binnen EZ rondom de export van strategische goederen naar bepaalde landen. Een dergelijk register van sondages wordt ook al bijgehouden in het kader van Europese uitwisseling van afgewezen sondages en exportaanvragen.¹⁷ Hoewel deze informatie als "restricted" geïnclassificeerd is¹⁸, kan daaraan zonder al te veel problemen een mouw gepast worden door bedrijfsvertrouwelijke informatie, zoals bedrijfsnaam en geldsbedragen weg te laten, zoals nu ook het geval is bij de rapportage van afgewezen vergunningsaanvragen in de jaarrapporten wapenexport.

Met betrekking tot de gegevens die momenteel wel openbaar gemaakt worden, vallen in het kort een aantal opmerkingen te maken:

- Groot pluspunt is de opname van een aantal rubrieken die meer duidelijkheid verschaffen over de aard van de vergunning. Gaat het om uit- of doorvoer, of om financieel verkeer? Is het land van bestemming ook de eindbestemming? Is de vergunning tijdelijk (bijv. voor demonstratiedoel-einden) of definitief? Is de vergunning nieuw of een verlenging van een verlopen vergunning?
- Het zou echter een grote vooruitgang zijn indien bij vervanging en/of verlenging als referentie ook het oude vergunningnummer waar de vervanging of verlenging betrekking op heeft weer te geven. Dit moet administratief gezien geen extra moeite zijn en vergemakkelijkt analyse van de data.
- Problematisch is dat de huidige manier van rapporteren niet laat zien of dat wat onder de noemer "tijdelijk"gevat wordt vergunningen zijn voor reparatie/onderhoud van eerder geleverd materieel, of voor daadwerkelijk tijdelijke export voor een wapenbeurs of demonstratie. Er bestaat

¹⁶ Verslag van een schriftelijk overleg, vastgesteld 2 maart 2005; Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005, 22054, nr. 86, p. 20.

¹⁷ Vragen van de leden Koenders en Blom (beiden PvdA) aan de minister van Buitenlandse Zaken, de staatssecretaris van Economische Zaken en de minister van Financiën over de mogelijke leverantie van twee korvetten voor de Indonesische marine. (Ingezonden 15 juli 2004); Aangangsel van de handelingen, nr. 2290, Tweede Kamer, Vergaderjaar 2003-2004, 14 september 2004 (p.4851).

¹⁸ Verslag van een schriftelijk overleg, vastgesteld 2 maart 2005; Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005, 22054, nr. 86, p. 14.

immers een wezenlijk (economisch) verschil tussen een tijdelijke proefzending en een reparatie. In ieder geval zouden die retourzendingen waarvoor de klant betaalt – in een deel van de gevallen kan reparatie al bij de oorspronkelijke verkoop zijn geregeld – in de boeken moeten komen als wapenexport. Er wordt dan immers verdiend aan de reparatie van buitenlandse militaire goederen. Hoewel de douane inderdaad informatie nodig heeft over de waarde van het product, zijn de kosten van revisie etc. wel degelijk van belang en dienen daarom ook als zodanig in de exportoverzichten te worden opgenomen, eventueel als aparte rubriek.

- Ook is niet altijd eenduidig vast te stellen welke exportvergunningen uiteindelijk als export worden opgenomen in het jaarrapport wapenexportbeleid. In het geval van Turkije blijkt bijvoorbeeld ook een aantal “D N N 2” vergunningen klaarblijkelijk niet als export in de boeken terecht te komen. Dergelijke onduidelijkheden komen een goed inzicht in de grootte van de export zoals die per maandoverzicht openbaar wordt gemaakt niet ten goede. Zo kunnen op basis van de maandrapportages maar beperkt conclusies getrokken worden over de omvang van de export.
- Met de opname van het postnummer uit het Handboek Strategische Goederen (SGP), ontstaat ook meer zicht op de inhoud van vooral de CAT posten A10 en B10. Deze laatste posten uit de jaarrapportage zijn immers zo breed gedefinieerd (“onderdelen en componenten voor “wapens en munitie””, resp. “onderdelen en componenten voor “overige militaire goederen””), dat daaronder het gros van de exportvergunningen vallen. Naar onze inschatting zou het een veel duidelij-

ker beeld geven wanneer in de jaarrapportages de SGP rubricering zou worden gevolgd.

- Ook wordt in het huidige overzicht duidelijker dan voorheen om welk type wapensysteem het gaat. Hoewel nog niet altijd, staat nu voor een groot aantal vergunningen namen als Leopard, Apache, F-16 enz. aangegeven.
- Opname van het land van herkomst van de te leveren militaire goederen is verhelderend, vooral in die gevallen wanneer dat niet Nederland is. Niettemin laat deze categorie veel vragen onbeantwoord. Onduidelijk is bijvoorbeeld of het gaat om de export van mogelijk nieuw, mogelijk tweedehands, maar in elk geval oorspronkelijk elders geproduceerd materiaal, òf dat het gaat om een industriële bewerking van een elders geproduceerd halffabrikaat. Aanvullende informatie is daarom gewenst.

Samenvattend: Campagne tegen Wapenhandel vindt de huidige manier van rapporteren met de maandoverzichten duidelijk een stap vooruit, maar vraagt om aanvullende openbaarmaking van: dual-use exportvergunningsaanvragen, toegepaste catch-alls en afgewezen sondages. Verder vraagt zij om een extra onderscheid in daadwerkelijk tijdelijke exporten voor demonstraties etc., en retour-na-reparatie vergunningen, met voor die laatste categorie een toevoeging van de prijs van de reparatie. Ook moet een post toegevoegd worden waarin voor vervangen en verlengde vergunningen het oude vergunningsnummer wordt weergegeven. Tot slot moet meer duidelijkheid komen over welke exportvergunningen de overheid nu daadwerkelijk meerekent in de (half)jaarrapportage wapenexportbeleid.